

ALKALMI KRÚDY

Krúdy Gyula: A szobrok megmozdulnak (Gondolat, 461 old.)

Némely regényírók csak olyan hősről tudnak írni, akiket szeretnek. Vagy fordítva: ha már írniak valakiről, azt így vagy úgy, szeretniük is kell. Csak ekkor hiszik, hogy értik, ekkor van megszűk belenyúlni lényének abba a rétegébe, amely már indokolja, hogy az írásból ne orvosi esetleírás vagy választási pamflet legyen, hanem éppen regény. Lehetnek persze az ilyen írónak alakjai, akikhez más indulatok fűzik: félelem, düh vagy undor (gyűlölet nem, heves érzelmekre az ilyen típusú ember csak a pozitív tartományban képes) — az ilyen alak azonban nem hőse vagy tárgya a könyvnek, nem elegendő ok arra, hogy regény szüljön, róla nem szól. Felbukkanása, mint a vulkánkitörés, a természeti csapások osztályába tartozik. És a vulkánról nem születne regény, ha a láva nem embereket temet el.

Krúdy Gyula ilyen író; ezt tudja is. Tudása munkaeszköz, szak-

mai fogás. Ezzel írja regénykönyveit és beszéyeit, azután egy egyszerű fordulattal bővíti az eszközhasználatának lehetőségein és használja alkalmi írásaiban is — ha könyvrecenziót ír, színházi kritikát, évfordulós megemlékezést, egyoldalas nekrológot, vagy hatvan oldalas tablót Jókai Mór boldog ifjúságáról.

★

Egy könyv, amely azért fontos, mert a Krúdy-regények szerzője írta. Krúdy késői ajándéka *A szobrok megmozdulnak* — írások az irodalomról. És Kozocsa Sándoré is, aki elfogult odaadással szedegette össze a hanyagul szétszórta írásokat újságból, kéziratból, emlékkönyvekből. Ritkán adódik ilyen szerencsése irodalomtörténésznek: Krúdy-könyvet teremthetett.

Krúdy módszere nem vezet szemfényvesztésre, nem eredményez édeskés mesevilágot, mert az egyoldalas karcolat mögött is ott van az író egész személyisége, varázslatrendszere. Az a háttér, amelynek lakója Szindbád és Rezeda Kázmér, biztosíték arra, hogy megálljon a lábán az

ismeretlen vidéki újságíró bűcsúztató írás. Ugyanazzal a mindent beragyogó nosztalgiával tud szólni a könyvek eladásának hazai lehetőségéről, vagy lehetetlen-ségéről, amellyel már a fiatal Szindbád is visszajár városokhoz, szobákhoz, nőkhez. Egyszer csak fogja magát és elkezd szeretni „témáját”, erre minden ürügy jó. Igaz, Benedek Aladár költői működését az irodalomtörténet nem sokra tartja, igaz, hogy bankót hamisított, s le is töltötte büntetését, és igaz, hogy élete végéig némi hópénzt kapott a pesti titkosrendőrségtől, de — szerették a nők.

Még akkor is tud tenni valamit írása tárgyáért, amikor kevéssé valószínű a közös hullámhossz, vagy rokonszenv. A férfiruhás, szivarzó író, Vay Sarolta Krafft-Ebing Psychopathia sexualisában a női homoszexualitás egyik esettanulmányának tárgya. Az egyik róla szóló Krúdy-írás mottója: „Vay Sarolta grófnő beleszeret Eszéki Irma kisasszonyba és szerelmében férfivá változik.” Mennyire más ez.

★

Van egy védelme a tévedések ellen: nem tud hazudni. Az érzelmesség és az igazmondás keverékével pedig — úgy látszik — a legszigorúbb tabukhoz is hozzá-

nyúlhat. A mienknél kevésbé elnéző — és Jókaitól kisebb történelmi távolságban levő — korának olvasói is sokat elfogadtak tőle a Móríz szerelméről, „koros Dulcineájáról”, és magáról Jókairól (aki „kitartott férfi lett”). Elfogadták, hisz Krúdy mindezt azzal körítette, hogy „Igazan úgy kezdett élni, mintha annak a kalandor szellemű Buljovszky Gyulának a tanácsát valóban meghallgatta volna”. Minden olvasója tudta, hogy a „Buljovszky” neve Krúdy gyöngéd érzelmeinek első számú tárgyát, Krúdy Gyulát rejti. Hát lehet az ilyen emberre haragudni?

★

Munkájáról, elmúlt éveiről szólva így fogalmaz: „...ama régi vasárnapok emlékei, amikor nevem Az Újság hasábjain megjelentetett”. Dühének célpontjai: a könyvtől elfordult pesti dámák, „akik azelőtt szinte túlvilági akcentussal ejtették ki Csajkovszkij nevét”. A kurziválás tőlem. Megjelentetett. Túlvilági akcentussal.

Igy állít meg egy felütő dallammal, tesz végérvényessé egy pillanatot, költészetté egy újságtárcát; így ad érvényes meghatározást két szóval a sznobizmusról, így tud magyarul.

A Tersánszkyról szóló írás elején van egy mondat arról, hogy az író „legújabb regénye: A repülő család... sem kisebbíti a jó véleményét, melyet tehetségéről többen ápolnak”. Azután jön maga az írás arról és csak arról, hogyan szereti szerzője a fiatal írókban „a régiak regényes hajlamait”, majd legvégül ajánlja Tersánszky J. J. új regényét „azoknak, akik ráérnek könyvet olvasni”. Egyetlen szót sem ejt a könyv tárgyáról, cselekményéről, helyről, időről. Példája ez annak, hogy ismertethet valaki — Krúdy és nem más — egy új regényt, amit akár el sem kellett olvasnia, úgy, hogy a könyv írója is boldog legyen, s megtisztelve érezze magát.

★

S magunk miatt szomorít el egy rövid, másfél oldalnyi írása — „Mírói írák regényeiket az utánunk következő írók?” „De jó volna akkor egy éjszaka visszajönni kísértetlepedőben, leülni a könyvtárban és átböngészni az új könyveket, legfrissebb olvasmányokat” Egy ötven évvel későbbi jövőre gondolt, 1924-ben. Össze lehet adni. Csakugyan olyan jó volna?

Tény: A szobrok megmozdulnak is — új könyv.

Lengyel Péter